

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ГРИЧАНЮК МАРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.8

МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України
Литвинов Олексій Миколайович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
кримінального права і кримінології
факультету №1.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Юзікова Наталія Семенівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, професор кафедри
адміністративного і кримінального
права юридичного факультету;

кандидат юридичних наук, доцент
Ступник Ярослав Валерійович,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет, завідувач кафедри
кримінального права та процесу
юридичного факультету.

Захист відбудеться 29 грудня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 27 листопада 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Злочинність неповнолітніх давно й обґрунтовано вважається однією з найбільш важливих кримінологічних проблем. Зберігає вона свою актуальність і злободенність й у наш час; імовірно, що й у найближчій перспективі ці питання не втратять своєї значущості.

Нинішня соціально-економічна й політична обстановка в Україні характеризується загостренням криміногенної ситуації, що певною мірою позначається і на злочинності серед осіб, які не досягли повноліття. За офіційними статистичними даними, сьогодні ними вчинюється кожне шосте правопорушення. Зважаючи ж на високий рівень латентності, реальні масштаби такої злочинності набагато більші, ніж ті, які відображені у офіційній статистиці.

Кількісні та якісні характеристики сучасної злочинності неповнолітніх помітно змінюються. Відбувається поступове освоєння такими особами форм злочинної активності, що традиційно притаманні дорослим злочинцям. Криміногенність ювенального середовища віддзеркалює негативні актуальні тенденції, що відбуваються в суспільстві та впливають на моральний, духовний, фізичний, культурний, правовий, ідеологічний розвиток сучасної молоді. На жаль, сучасний правовий складник механізму протидії злочинності неповнолітніх розбалансований, позбавлений концептуальної основи, у зв'язку із чим поки що немає підстав говорити про ефективну й системну політику держави в цій сфері.

Злочинність неповнолітніх характеризується певними особливостями, що проявляються у її рівні, динаміці, структурі, у специфічних причинах та умовах, що її породжують. У зв'язку з цим очевидно, що специфічним має бути й вплив на цей вид соціальних відхилень. Необхідність суттєвого оновлення підходів до протидії правопорушенням неповнолітніх громадян вимагають і ті зміни, які відбуваються в усіх сферах життя українського суспільства.

Питання, що стосуються злочинності неповнолітніх та відповідної реакції на неї з боку держави, були предметом дослідження багатьох науковців. У вітчизняній та зарубіжній кримінології цій тематиці приділяли увагу такі вчені, як Ю. М. Антонян, Г. А. Аванесов, І. О. Бандурка, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, Ю. В. Баулін, В. М. Бесчастний, В. І. Борисов, М. І. Ветров, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головін, В. К. Гришук, Л. М. Давиденко, І. М. Даньшин, Т. А. Денисова, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, В. П. Ємельянов, О. О. Житний, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, К. Є. Ігошев, О. С. Іщук, О. Г. Кальман, О. О. Кваша, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, О. М. Литвинов, Г. М. Мінковський, Є. С. Назимко, Ю. В. Орлов, М. І. Панов, Н. М. Пісоцька, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк, О. М. Храмцов, В. В. Шаблистий, Н. С. Юзікова, О. О. Юхно, І. С. Яковець, Н. В. Яницька, Н. М. Ярмиш та ін.

Наукові праці авторства означених вчених мають фундаментальний характер, містять важливі розробки феномену злочинності неповнолітніх, її причин та умов, особи злочинця та особливостей протидії. Не заперечуючи наукового й прикладного значення наявних доктринальних досліджень слід вказати, що поза увагою фахівців поки перебуває чимало кримінологічних аспектів побудови системи й функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх. Не було ґрунтовно

досліджено основні елементи та компоненти цього механізму (цілі, завдання, принципи, суб'єкти, рівні та об'єкти, правові чинники, функції, методи і заходи), а також напрями вдосконалення означеної діяльності.

Безумовна важливість, актуальність і складність теоретичних і прикладних проблем функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх в Україні, а також необхідність розроблення практично спрямованих пропозицій і рекомендацій з його вдосконалення зумовлюють необхідність наукового дослідження їх на монографічному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження відповідає п. 5.13 додатку 5 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275; ґрунтується на положеннях Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 р. (Закон України від 5 березня 2009 р. № 1065–VI), Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затвердженої Указом Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011. Тематика роботи узгоджується з п. 5.6 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ (далі – ХНУВС) на період 2016–2019 рр., схвалених рішенням Вченої ради ХНУВС від 24 квітня 2015 р. Обрана тема також відповідає тематиці наукових досліджень кафедри кримінального права і кримінології ХНУВС на 2014–2018 рр. – «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Тема дисертації затверджена Вченою радою ХНУВС 31 травня 2016 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування концепції механізму протидії злочинності неповнолітніх, визначення його елементів та напрямів удосконалення його функціонування.

Відповідно до мети дослідження були поставлені та послідовно вирішені такі *завдання*:

- визначити поняття злочинності неповнолітніх, здійснити історико-правовий аналіз становлення й розвитку заходів протидії цьому виду злочинності;
- проаналізувати стан правового забезпечення протидії злочинності неповнолітніх на сучасному етапі та надати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України;
- охарактеризувати основні кількісно-якісні показники злочинності неповнолітніх і на основі виявлених особливостей встановити тенденції розвитку цього явища;
- визначити поняття механізму протидії злочинності неповнолітніх, виходячи з чого окреслити сукупність його елементів;
- сформулювати цілі та завдання, а також визначити систему принципів протидії злочинності неповнолітніх;
- встановити та охарактеризувати об'єкти та рівні протидії злочинності неповнолітніх, з урахуванням чого визначити конкретні заходи протидії;

– визначити коло суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх, розкрити зміст діяльності цих суб'єктів, на основі чого внести пропозиції щодо удосконалення їхньої діяльності;

– запропонувати конкретні рекомендації з удосконалення напрямів функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері протидії злочинності неповнолітніх.

Предметом дослідження є механізм протидії злочинності неповнолітніх.

Методи дослідження. Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є діалектичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ і засновані на ньому загальнонаукові та окремо наукові методи. Зокрема: історико-правовий метод було використано для з'ясування витоків і генезису заходів протидії злочинності неповнолітніх (підрозділ 1.1); статистичний – під час аналізу емпіричної бази дослідження та з'ясування основних кількісно-якісних показників злочинності неповнолітніх (підрозділ 1.3); за допомогою логіко-семантичного методу визначено сутність та структуру механізму протидії злочинності неповнолітніх (підрозділ 2.1); порівняльно-правовий метод було застосовано під час порівняння діяльності щодо протидії злочинності неповнолітніх в Україні та зарубіжних країнах (підрозділи 1.1, 2.5); логіко-юридичний метод застосовано при розробці пропозицій із удосконалення чинного законодавства та відомчих нормативних актів, що регламентують діяльність відповідних суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх (підрозділ 1.2); структурно-логічний та компаративний методи використано з метою визначення напрямів удосконалення функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх (підрозділ 2.5); системний метод дозволив визначити структуру та класифікацію суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх (підрозділ 2.4); застосування низки соціологічних методів (опитування, анкетування, контент-аналіз матеріалів преси та ін.) дало змогу встановити основні причини та умови вчинення неповнолітніми правопорушень, а також виявити чинники, що негативно впливають на ефективність діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України щодо протидії злочинності неповнолітніх (підрозділи 2.3, 2.5).

Емпіричну базу дослідження складають: кримінально-правова та судова статистика про злочини, вчинені неповнолітніми або за їх участі, за період 2007–2017 рр.; дані Єдиного державного реєстру судових рішень у справах про злочини, вчинені неповнолітніми або за їх участі за цей період; політико-правова публіцистика з тематики дисертаційного дослідження; результати анкетування та інтерв'ювання неповнолітніх правопорушників, працівників правоохоронних органів, педагогів і вчителів навчальних закладів Харківської, Миколаївської, Херсонської, Сумської та Полтавської областей.

Правовою основою роботи є Конституція України, Кримінальний кодекс України (далі – КК України), Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), закони та підзаконні акти України, якими визначені правові засади організації та здійснення протидії злочинності неповнолітніх, а також ратифіковані

Україною міжнародно-правові акти щодо захисту прав дитини, ювенальної юстиції та відновного правосуддя.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження є роботи вітчизняних та зарубіжних фахівців із кримінології, кримінального, цивільного, адміністративного права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація за характером і змістом розглянутих у ній питань є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням останніх досягнень правової науки дослідити феномен і засади функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх та запропонувати напрями його вдосконалення. Змістовним ознакам наукової новизни роботи відповідають такі положення:

вперше:

- визначено поняття механізму протидії злочинності неповнолітніх як взаємодії елементів у межах конкретної системи заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру, що являє собою сукупність форм, методів і засобів, за допомогою яких органами кримінальної юстиції, спеціальними установами, органами і службами у справах дітей здійснюється різноманітна діяльність, спрямована на виявлення, усунення або нейтралізацію найширшого кола причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми, поновлення їх законних прав та інтересів, а також усунення наслідків злочинних діянь;

- сформовано системне уявлення про елементи і компоненти механізму протидії злочинності неповнолітніх (цілі, завдання, принципи, суб'єкти, рівні та об'єкти, правові чинники, функції, методи і заходи, а також напрями вдосконалення), розкрито їх зміст, особливості функціонування, взаємодії та інтеграції в рамках механізму, що розглядається;

- на основі проведеного кримінологічного аналізу основних засадничих положень, що стосуються організаційних і діяльнісних засад механізму протидії злочинності неповнолітніх, запропоновано розгалужену систему наукових і практичних пропозицій з удосконалення його функціонування, зокрема щодо запровадження в Україні інститутів ювенальної юстиції та вдосконалення діяльності відповідних підрозділів Національної поліції України;

удосконалено:

- інформаційну модель злочинності неповнолітніх за формальними ознаками її кримінологічної характеристики, яку складають дані про рівень, динаміку, структуру, ціну, характер, географію та чинники цієї злочинності, унаслідок чого зафіксовано, що наведені тренди мають суперечливий характер, а тенденції – неоднозначну спрямованість;

- характеристику стану правового забезпечення протидії злочинності неповнолітніх, під яким запропоновано розуміти систему нормативно-правових актів, що забезпечують існування правового поля, у межах якого безпосередньо відбувається діяльність, пов'язана з протидією цьому явищу, шляхом визначення її завдань, цілей, принципів, суб'єктів, що її здійснюють, а також форм і методів реалізації запобіжних заходів;

– організаційно-правову модель реалізації державної політики протидії злочинності неповнолітніх, специфіки впливу на неї та перспективи подальшої трансформації системи юридичних і нормативно-правових чинників механізму протидії злочинності неповнолітніх, у результаті чого визначено основні закономірності та проблеми відповідних процесів правового регулювання, а також сформульовано концептуальне бачення організації та здійснення подальшої правотворчості;

дістало подальшого розвитку:

– кримінологічний аналіз основних джерел і пам'яток давньоруського і феодального права, а також результатів попередніх наукових досліджень означеної проблематики, унаслідок чого доведено виняткову значущість знань про сутність і генезу злочинності неповнолітніх у контексті сучасного наукового дискурсу, форми і методи якого є міцною основою для вдосконалення відповідних процесів та оптимізації процедур;

– розуміння сутності, місця, особливостей та значення таких елементів механізму протидії злочинності неповнолітніх, як її цілі, завдання, принципи, об'єкти, рівні та заходи протидії, через здійснення їх систематизації, класифікацію за різними критеріями та визначення закономірностей функціонування в межах механізму;

– система аргументів на користь інтегративного розуміння кола суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх як наявної в рамках протидії злочинності сукупності органів державної влади і місцевого самоврядування, посадових осіб, окремих громадян, діяльність яких спрямовано на вирішення стратегічних і тактичних завдань щодо виявлення та нейтралізації причин і умов, що сприяють поширенню злочинності серед неповнолітніх;

– пропозиції з узгодження між собою статистичної звітності різних відомств, у першу чергу Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України, а також даних правозахисних громадських і неурядових організацій, що стосуються показників злочинності неповнолітніх та протидії їй.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що викладені в дисертації основні положення, сформульовані висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення теоретичних і прикладних питань функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх, пошуку напрямів його вдосконалення (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 30 серпня 2018 року);

– у правотворчості – для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері організації та здійснення протидії злочинності неповнолітніх;

– у правозастосовній діяльності – для якісного вдосконалення діяльності відповідних суб'єктів щодо протидії злочинності неповнолітніх та підвищення ефективності функціонування відповідного механізму;

– в освітньому процесі – для підготовки підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінологія», «Профілактика злочинності» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 5 вересня 2018 року).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення й висновки були оприлюднені дисертантом на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (Запоріжжя, 2016 р.), «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (Одеса, 2017 р.), «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (Київ, 2018 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені у вісьмох наукових працях, у тому числі чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одній статті, опублікованій у науковому виданні іноземної держави з наряду, з якого підготовлено дисертацію, та трьох тезах наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з яких основний текст дисертації займає 202 сторінки, список використаних джерел (252 найменування) – 24 сторінки, додаток – 4 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію і впровадження, а також про кількість публікацій, структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Історія протидії та характеристика сучасного стану злочинності неповнолітніх» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Злочинність неповнолітніх: історичні передумови протидії»* обґрунтовано практичну необхідність дослідження злочинності неповнолітніх як складного соціального історично зумовленого феномену, що становить самостійний вид у структурі загальної злочинності зі специфікою як щодо особи злочинця, так і причин та умов, що її породжують, показників, що характеризують, та заходів протидії.

Встановлено, що складність історичного аналізу особливостей протидії злочинності неповнолітніх пояснюється тим, що в Україні, поряд з російським законодавством, застосовувались положення Магдебурзького права, діяли Литовські статuti в різних їх редакціях та низка інших нормативно-правових актів, кожен з

яких по-різному регулював означені питання; в багатьох випадках вони не були узгоджені між собою що, у свою чергу, значно ускладнювало їх застосування.

Підкреслено, що сучасний етап розвитку суспільства й наукової думки характеризується відновленням роботи щодо підвищення ефективності профілактичних заходів серед неповнолітніх, схильних до злочинних проявів, проведенням досліджень із пошуку нових, більш дієвих форм і методів протидії цьому явищу.

Наголошено на тому, що знання про сутність і генезу злочинності неповнолітніх, подане крізь призму комплексного підходу до тенденцій її історичного розвитку, ознак та характеру, пізнання її як багатовекторного соціально небезпечного явища реальної дійсності, слугує міцною основою для вдосконалення та оптимізації форм і методів протидії їй.

У підрозділі 1.2 *«Правове забезпечення протидії злочинності неповнолітніх»* зазначається, що в Україні досить широким є правове поле нормативних приписів, яким врегульовано діяльність із протидії злочинності неповнолітніх. Правильне застосування нормативно-правових актів, що діють у цій сфері, ускладнено такими чинниками: недосконалість законодавчих актів, їх неузгодженість між собою, подекуди суперечливість їх змісту, відсутність цілісної їх системи; ситуативність у розробці нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності неповнолітніх; відсутність практики кримінологічної експертизи проектів відповідних документів; неадаптованість нормативно-правових актів щодо протидії злочинності неповнолітніх до сучасного політичного курсу держави; наявність конкуренції між нормами законів та відповідними рішеннями місцевих органів влади й управління; невідповідність більшості законів та підзаконних нормативно-правових актів потребам захисту суспільних, державних та особистих інтересів неповнолітніх; прийняття нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності неповнолітніх без урахування специфіки сучасного стану цього виду злочинності та постійних змін чинного законодавства в цій сфері.

У контексті викладеного запропоновано прийняття самостійного та базового Закону *«Про протидію злочинності неповнолітніх»* як нормативно-правової основи визначення пріоритетних напрямів діяльності відповідних суб'єктів щодо реагування на нові форми і способи вчинення протиправних діянь неповнолітніми шляхом регулювання самого механізму протидії злочинності неповнолітніх в цілому.

У підрозділі 1.3 *«Основні кримінологічні показники та тенденції розвитку злочинності неповнолітніх»* на підставі аналізу статистичних показників злочинності неповнолітніх за 2008–2018 рр. зроблено висновок, про подекуди різкі коливання показників злочинності неповнолітніх. Спад у 2008 році змінився зростанням у 2010 році та вже починаючи з 2012 року, за статистичними даними, спостерігається динамічне зниження кількості злочинів, учинених неповнолітніми або за їх участі, і ця тенденція протрималась до 2016 року, а вже з 2017 року знов почала зростати кількість злочинів, учинених неповнолітніми.

Наголошується, що небезпека зростання показників злочинності неповнолітніх є загрозою для відтворення показників загальної злочинності, адже знаходячись під її впливом і залежністю, вона має з нею спільні причини. Сучасна

злочинність неповнолітніх характеризується складною структурою, підвищенням кримінальної активності та розширенням її сфер.

Визначено пріоритетні напрями і заходи нейтралізації детермінаційного комплексу злочинності неповнолітніх, а саме: приведення у відповідність до сучасних соціально-економічних реалій процесу переходу на якісно новий ступінь протидії злочинності неповнолітніх; забезпечення комплексного характеру протидії злочинності неповнолітніх; забезпечення функціональної та організаційної єдності суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх.

Розділ 2 «Елементи механізму протидії злочинності неповнолітніх та напрями вдосконалення його функціонування» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття і структура механізму протидії злочинності неповнолітніх»* надано власне визначення поняття механізму протидії злочинності неповнолітніх. Встановлено, що механізм протидії злочинності, існуючий в межах певної системи, складається з елементів, які в цілісності, взаємозалежності та у взаємозв'язку утворюють об'єднання цих частин в ціле та забезпечують нормальне його функціонування.

Концепція механізму протидії злочинності неповнолітніх охоплює не лише його складники та базові характеристики, а й ідеологію, онтологічні основи та найважливіші умови його побудови і функціонування, що є додатковим аргументом на користь позиції про динамічність, функціональність і комплексність механізму протидії злочинності неповнолітніх та взаємозумовленість цих характеристик.

Обґрунтовано необхідність розширення меж теоретичного розуміння й удосконалення напрямів практичного застосування правового складника механізму протидії злочинності неповнолітніх на системній основі.

У підрозділі 2.2 *«Цілі, завдання, принципи протидії злочинності неповнолітніх»* підкреслено, що цільова направленість діяльності суб'єктів протидії злочинності спрямована на виявлення та нейтралізацію її причин та умов. Саме цілеспрямованість є основою і змістом діяльності суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх. Метою протидії злочинності неповнолітніх є реальне зниження рівня цього виду злочинності, нейтралізація дії криміногенних чинників, що її детермінують, і досягнення на цій основі позитивних змін в її динаміці та структурі.

Принципами протидії злочинності неповнолітніх визначено нормативно закріплені, загальнообов'язкові основоположні ідеї, що забезпечують динамічний і поступальний розвиток та регламентацію правовідносин у межах механізму протидії злочинності неповнолітніх. До основних із них віднесено: законність, гуманізм, демократизм, гласність, системність та науковість.

У підрозділі 2.3 *«Об'єкти, рівні, заходи протидії злочинності неповнолітніх»* зазначається, що об'єктом кримінологічного впливу може виступати все те, на що посягає даний вид злочинності: це різні явища та процеси, такі, як детермінанти злочинності неповнолітніх, власне самі правопорушення та їх види, особи, на яких спрямовано запобіжний вплив.

Аргументовано, що механізм протидії злочинності неповнолітніх реалізується на різних рівнях, усі вони мають власні змістовні характеристики. Кожному рівню відповідає окремий, притаманний тільки йому набір елементів. Логічність і ієрархічність рівнів випливає із законів діалектики – від загального до конкретного,

що є взаємозумовленими і взаємопов'язаними. Саме на цих рівнях проявляються супутні суспільні процеси і відповідні форми кримінологічного впливу з тільки їм властивими способами, засобами, методами. Говорячи про рівневий, ступеневий характер протидії злочинності неповнолітніх, слід мати на увазі його як вертикальну, так і горизонтальну будову, що підкреслює взаємозв'язок та взаємозумовленість форм кримінологічного впливу на злочинність неповнолітніх.

У рівневому характері механізму протидії злочинності неповнолітніх поєднуються різні ознаки, головною з яких, безумовно, є спільна спрямованість суб'єктів взаємодії на отримання позитивного результату. Оскільки об'єкт запобіжного впливу поєднує в собі сукупність різних негативних явищ і процесів, то, безсумнівно, і рівні протидії їм будуть різними, а методи запобіжного впливу – зумовлюватимуться особливостями цих негативних явищ.

У *підрозділі 2.4 «Суб'єкти протидії злочинності неповнолітніх»* констатується, що в Україні на сьогодні ще не сформовано цілісної системи суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх. Незважаючи на те, що в державі існує досить розгалужена мережа державних закладів з охорони дитинства, запобігання злочинності серед неповнолітніх і її профілактики, їхня діяльність є недостатньо ефективною. Це зумовлено низкою причин, зокрема: браком фінансування, плінністю кадрів, які спеціалізуються саме на роботі з підлітками, формалізмом у роботі й відсутністю індивідуального підходу до кожного неповнолітнього, а також численними прогалинами в законодавстві.

Доводиться необхідність узгодження між собою й системою в цілому діяльності значної кількості суб'єктів у зазначеній сфері; налагодження тісного взаємозв'язку силових відомств із державними органами виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень щодо реалізації завдань протидії злочинності неповнолітніх; спрямування діяльності громадських організацій на реалізацію низки заходів щодо протидії злочинності неповнолітніх; перехід до відновного правосуддя як альтернативи існуючим способам реагування на злочини, вчинені неповнолітніми.

Встановлено, що лише скоординована, позбавлена дублювання, об'єднана загальною метою та зацікавленістю в її досягненні, забезпечена організаційно, соціально зумовлена, політично підтримана та науково обґрунтована робота системи відповідних суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх є найбільш ефективною. Вона повинна базуватися на багаторічному досвіді протидії злочинності саме в цьому напрямі.

У *підрозділі 2.5 «Напрями вдосконалення функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх»* наголошується, що протидія злочинності неповнолітніх являє собою систему, яка розвивається та потребує постійного вдосконалення через зміни соціального, економічного, політичного, правового розвитку суспільства, що неминуче ведуть до зміни в її функціонуванні.

Акцентується увага на тому, що підвищення ефективності функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх є злостюю та нагальною проблемою суспільства, розв'язання якої знаходиться в різних взаємопов'язаних площинах: соціально-політичній, соціально-економічній, ідеологічній, морально-психологічній та ін. Її вирішення дозволить поставити під контроль розвиток

криміногенної ситуації, пов'язаної зі злочинністю неповнолітніх, створити об'єктивні основи успішної протидії їй, усунути та нейтралізувати причини й умови, що її породжують.

Обґрунтовується необхідність запровадження в Україні інститутів ювенальної юстиції, відновного правосуддя та переходу від каральної моделі до реінтеграційної та реституційної.

Визначаються основні напрями удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції України щодо протидії злочинності неповнолітніх.

ВИСНОВКИ

У результаті комплексного наукового дослідження теоретико-прикладних засад функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх здійснено теоретичне узагальнення та надано практичне бачення його особливостей і закономірностей, сформульовано низку концептуальних висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення мети дисертаційного дослідження. Основними з них є такі:

1. Злочинність неповнолітніх – це складне, багатовимірне, соціальне, історично зумовлене негативне явище, що являє собою самостійний вид у структурі загальної злочинності зі специфікою як щодо особи злочинця, так і щодо причин та умов, які її породжують, показників, що її характеризують, та заходів протидії. Вона являє собою найбільш негативну частину девіантної поведінки неповнолітніх, а злочини неповнолітніх характеризуються значною суспільною небезпечністю.

2. Важливим етапом феноменологічного дослідження злочинності неповнолітніх є кримінологічний аналіз історичного досвіду протидії цьому виду злочинності, який здійснено крізь призму основних джерел і пам'яток давньоруського і феодального права, а також цілої низки законодавчих актів більш пізнього історичного періоду. Констатовано, що значна кількість наукових досліджень означеної проблематики, безумовно, свідчить про її актуальність і злободенність на різних етапах розвитку суспільства, нерозривний діалектичний зв'язок минулого і сьогодення та логічне спрямування наукового пошуку в майбутнє. Знання про сутність і генезу злочинності неповнолітніх у контексті комплексного підходу, тенденцій історичного процесу, сучасного наукового дискурсу стосовно ознак та характеру цього небезпечного соціального явища реальної дійсності, форми і методи протидії якому формувалися століттями, є міцною основою для їх вдосконалення та оптимізації.

3. Під правовим забезпеченням протидії злочинності неповнолітніх запропоновано розуміти систему нормативно-правових актів, які забезпечують існування правового поля, у межах якого безпосередньо відбувається діяльність, пов'язана з протидією цьому явищу шляхом визначення її завдань, цілей, принципів, суб'єктів, що її здійснюють, а також форм і методів реалізації запобіжних заходів.

Встановлено, що сучасний правовий складник механізму протидії злочинності неповнолітніх є розбалансованим, характеризується відсутністю концептуальної цілісності. В Україні на сьогодні не створено системної та дієвої нормативно-правової бази щодо регулювання діяльності, пов'язаної з протидією злочинності

неповнолітніх, у зв'язку з чим обґрунтовано необхідність прийняття окремого закону «Про протидію злочинності неповнолітніх». Такий закон став би нормативно-правовою основою визначення пріоритетних напрямів діяльності відповідних суб'єктів у контексті реагування на нові форми і способи вчинення протиправних діянь неповнолітніми, регулюючи сам механізм протидії злочинності неповнолітніх.

Передумовами до упровадження такого закону визначено: відповідність до всіх вимог міжнародних правових документів у сфері протидії злочинності неповнолітніх і положень Конституції України; визначення понять, що стосуються протидії злочинності неповнолітніх; окреслення чіткого кола об'єктів та суб'єктів протидії, закріплення їх прав і обов'язків, визначення безпосередньо тих заходів, які повинні реалізовуватись ними у процесі протидії злочинності неповнолітніх; закріплення правових гарантій осіб, включених до сфери профілактичного впливу, тощо.

4. На підставі аналізу кількісно-якісних показників злочинності неповнолітніх зафіксовано, що вони мають суперечливий характер і неоднозначну спрямованість. Починаючи з 2012 р. спостерігається динамічне зниження кількості злочинів, учинених неповнолітніми або за їх участі. За цей період кількість зареєстрованих злочинів зменшилася більше ніж у три рази – з 17,9 тис. у 2011 р. до 5,608 тис. у 2017 р. Питома вага цих злочинів останніми роками становить 4–5 %, що в рази менше, ніж 10 років тому. Поступово зменшується і питома вага неповнолітніх злочинців у загальній кількості засуджених осіб і становить близько 4 %. Коефіцієнт злочинної активності неповнолітніх останніми роками є значно нижчим, ніж серед дорослих злочинців.

Структура злочинності неповнолітніх відрізняється від структури злочинності дорослих обмеженістю кримінальної відповідальності за вчинення окремих злочинів, які належать переважно до п'яти груп: злочини проти власності (74 %), злочини проти життя та здоров'я особи (9 %), злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (6 %), злочини проти громадського порядку та моральності (3,5 %), злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (3 %). Серед злочинів проти власності переважають крадіжки – 82 %, грабежі – 11 %, шахрайства – 4 % та розбої – близько 3 %. При цьому залишається досить суттєвою питома вага кожного з видів цих злочинів у структурі загальнокримінальної злочинності – близько 10 %.

Частка неповнолітніх серед осіб, які вчинили злочини у складі групи, останніми роками є досить стабільною й дорівнює 50–60 %.

Регіональна структура й динаміка злочинності неповнолітніх у більшості регіонів не збігається з показниками злочинності дорослих. За абсолютними показниками передують Одеська, Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Запорізька, Житомирська й Вінницька області. У Чернівецькій, Черкаській і Тернопільській областях ці показники є найнижчими. Незначну частину злочинів, учинених неповнолітніми (менше 2 %), виявлено на залізницях. Абсолютна більшість злочинів (90 %) вчиняється неповнолітніми поблизу або безпосередньо за

місцем проживання чи навчання. Міська злочинність співвідноситься з сільською у пропорції 2 до 1; третину всіх злочинів було скоєно в обласних центрах.

5. Встановлено наявність таких тенденцій злочинності неповнолітніх: підвищення кримінальної активності неповнолітніх; переважно груповий характер вчинення злочинів; омолодження злочинності неповнолітніх; високий рівень латентності злочинності неповнолітніх; поширення застосування насильства неповнолітніми особами під час вчинення злочинів; збільшення кількості неповнолітніх жіночої статі, які беруть участь у вчиненні злочинів; почастищення випадків застосування вогнепальної зброї при вчиненні злочинів неповнолітніми; переважно корислива спрямованість цього виду злочинності; збільшення випадків участі неповнолітніх у злочинній діяльності разом із дорослими тощо. Зафіксовано диверсифікацію злочинності неповнолітніх, тобто поступове освоєння неповнолітніми тих форм злочинної активності, що традиційно притаманні дорослим злочинцям, як, наприклад, вимагання, незаконне поводження зі зброєю, вчинення злочинів у складі організованих груп, спеціалізація на певних видах злочинних дій, багатоепізодність злочинів.

Специфіка розглядуваного виду злочинності зумовлена низкою негативних чинників, що характеризують українське сьогодення. Констатується відсутність єдиних методологічних підходів до розуміння детермінант злочинності неповнолітніх. Нагальною вбачається потреба у розробці цілісної методологічно об'єднаної й емпірично обґрунтованої кримінологічної за своєю суттю концепції детермінації розглядуваного виду злочинності. Потрібні комплексний підхід, системне спостереження та наукове дослідження негативних процесів, що відбуваються в середовищі неповнолітніх. Адже рівень злочинності неповнолітніх – своєрідний барометр, що вказує на морально-психологічний стан суспільства.

6. Під механізмом протидії злочинності неповнолітніх запропоновано розуміти наявний у межах конкретної системи заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру один з елементів взаємодії, що являє собою сукупність форм, методів і засобів, за допомогою яких органами кримінальної юстиції, спеціальними установами, органами і службами у справах дітей здійснюється різноманітна діяльність, спрямована головним чином на виявлення, усунення або нейтралізацію широкого кола причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми, поновлення їх законних прав та інтересів, а також усунення наслідків злочинних діянь.

До елементів механізму протидії злочинності неповнолітніх належать: цілі, завдання, суб'єкти, об'єкти, рівні, принципи, правове забезпечення цієї діяльності та напрями її вдосконалення. Концепція механізму протидії злочинності неповнолітніх охоплює не лише його складники та базові характеристики, а й ідеологію, онтологічні основи та найважливіші умови його побудови і функціонування, що є додатковим аргументом на користь позиції про динамічність, функціональність і комплексність механізму протидії злочинності неповнолітніх та взаємозумовленість цих характеристик.

7. Метою протидії злочинності неповнолітніх є реальне зниження рівня злочинності неповнолітніх, нейтралізація дії криміногенних чинників, що її детермінують, і досягнення на цій основі позитивних змін в її динаміці і структурі.

Завданнями протидії злочинності неповнолітніх є: приведення у відповідність до сучасних соціально-економічних реалій процесу переходу на якісно новий рівень протидії злочинності неповнолітніх; забезпечення комплексного характеру протидії злочинності неповнолітніх; забезпечення функціональної й організаційної єдності суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх; налагодження тісного взаємозв'язку правоохоронних органів з державними органами виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень щодо реалізації завдань протидії злочинності неповнолітніх; спрямування діяльності громадських організацій на реалізацію низки заходів щодо протидії злочинності неповнолітніх; перехід до відновного правосуддя як альтернативного способу реагування на злочини, вчинені неповнолітніми; поглиблення аналітичної роботи з метою прогнозування рівня злочинності неповнолітніх та визначення тенденцій її поширення; приведення стану правового забезпечення протидії злочинності неповнолітніх у відповідність до криміногенних реалій у державі та міжнародного досвіду.

До системи принципів протидії злочинності неповнолітніх віднесено: законність, гуманізм, демократизм, гласність, системність та науковість.

8. Об'єктами протидії злочинності неповнолітніх є відповідні детермінанти, криміногенне середовище формування особи неповнолітнього злочинця та окремі негативні риси неповнолітніх злочинців. Що стосується організаційного контуру механізму, то його об'єктами є координація діяльності суб'єктів протидії та організаційно-правове забезпечення цього процесу.

Механізм протидії злочинності неповнолітніх реалізується на різних рівнях, усі вони мають власні змістовні характеристики. Кожному рівню відповідає окремий, притаманний тільки йому набір елементів. Логічність і ієрархічність рівнів впливає із законів діалектики – від загального до конкретного, що є взаємозумовленими і взаємопов'язаними. Саме на цих рівнях проявляються супутні суспільні процеси і відповідні форми кримінологічного впливу з тільки їм властивими способами, засобами, методами. Говорячи про рівневий, ступеневий характер протидії злочинності неповнолітніх, слід мати на увазі його як вертикальну, так і горизонтальну будову, що підкреслює взаємозв'язок та взаємозумовленість форм кримінологічного впливу на злочинність неповнолітніх.

Заходи протидії злочинності неповнолітніх здійснюються на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях, чим забезпечується ефективний вплив на причини й умови, що сприяють злочинності неповнолітніх, і в кінцевому підсумку досягається зниження рівня цього виду злочинності.

9. Суб'єктами протидії злочинності неповнолітніх є наявна в межах протидії злочинності система органів державної влади і місцевого самоврядування, посадових осіб, окремих громадян, діяльність яких спрямована на вирішення стратегічних і тактичних завдань із виявлення та нейтралізації причин і умов, що сприяють поширенню злочинності серед неповнолітніх. Відстоюється думка про

тісний взаємозв'язок, взаємозалежність суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх.

Визначено вимоги, яких слід дотримуватися для того, щоб суб'єкти протидії злочинності неповнолітніх являли собою не просту сукупність органів, організацій, установ та окремих громадян, а цілісну систему, а саме: чітке визначення кола суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх; розмежування компетенції та узгодженість дій між ними; точне визначення та неухильне виконання завдань та функцій кожного з суб'єктів; збалансованість розвитку вертикальних і горизонтальних зв'язків між суб'єктами протидії злочинності неповнолітніх; забезпечення належного рівня взаємодії та координації їх діяльності; усунення паралелізму й дублювання в роботі суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх; створення координуючого організаційного центру управління діяльністю суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх.

10. Підвищення ефективності функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх є злободенною та нагальною проблемою суспільства, розв'язання якої знаходиться в різних взаємопов'язаних площинах: соціально-політичній, соціально-економічній, ідеологічній, морально-психологічній та інших. Її вирішення дозволить поставити під контроль розвиток кримінальної ситуації, пов'язаної зі злочинністю неповнолітніх, створити об'єктивні основи успішної протидії їй, усунути та нейтралізувати причини й умови, що її породжують.

Удосконалення функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх має базуватися на комплексному застосуванні низки заходів, як традиційно використовуваних у запобіжній діяльності, так і нових, продиктованих вимогами часу.

Ключовим напрямом удосконалення повинне стати запровадження в Україні інститутів ювенальної юстиції, відновного правосуддя та переходу від каральної моделі до реінтеграційної та реституційної, передумовами до чого є: науково-практичне обґрунтування необхідності та доцільності запровадження цих практик в Україні та визначення шляхів їх реалізації; розробка відповідної нормативно-правової бази; докорінне реформування судової та правоохоронної систем; взаємодія всіх соціальних інститутів, що беруть участь у діяльності, пов'язаній із протидією злочинності неповнолітніх; підготовка кваліфікованих спеціалістів для роботи в цій галузі; підвищення ефективності співпраці державних і недержавних організацій з розглядуваних питань; всебічна підтримка і розвиток спеціальних центрів відновного правосуддя тощо.

До напрямів удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції України щодо протидії злочинності неповнолітніх віднесено: покращення рівня підготовки (перепідготовки) кадрів для роботи у відповідних підрозділах Національної поліції України; налагодження ефективної взаємодії між Національною поліцією України та іншими суб'єктами протидії злочинності неповнолітніх; удосконалення системи нормативно-правового, інформаційно-аналітичного, організаційного, наукового забезпечення діяльності Національної поліції України, пов'язаної з протидією злочинності неповнолітніх.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гричанюк М. В. Поняття і структура механізму протидії злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 41. Т. 4. С. 127–130.
2. Гричанюк М. В. Тенденції розвитку злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 2. Т. 4. С. 80–83.
3. Гричанюк М. В. Ювенальная юстиция: признаки и перспективы внедрения в Украине. *Право и Закон: международный научно-практический журнал* 2017. № 4. С. 75–79.
4. Гричанюк М. В. Принципи протидії злочинності неповнолітніх. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 2. С. 158–164.
5. Гричанюк М. В. Історичні передумови протидії злочинності неповнолітніх. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 299–302.
6. Гричанюк М. В. Неблагополучна сім'я як одна із причин злочинності неповнолітніх // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22–23 липня 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 122–125.
7. Гричанюк М. В. Поняття злочинності неповнолітніх: особливості та специфіка // Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 травня 2017 р.). Одеса: Причорноморська фундація права, 2017. С. 83–85.
8. Гричанюк М. В. Загальносоціальні заходи протидії злочинності неповнолітніх // Роль права та закону в громадянському суспільстві: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9–10 лютого 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 64–67.

АНОТАЦІЇ

Гричанюк М. В. Механізм протидії злочинності неповнолітніх. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). — Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2018.

Дисертація є одним із перших комплексних кримінологічних досліджень механізму протидії злочинності неповнолітніх, у ході якого здійснено теоретичне узагальнення та надано практичне бачення особливостей і закономірностей його функціонування, а також сформульовано низку концептуальних висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення мети дисертаційного дослідження.

Запропоновано авторський погляд на концепцію механізму протидії злочинності неповнолітніх, яка охоплює не лише його складники та базові характеристики, а й ідеологію, онтологічні основи та найважливіші умови побудови й функціонування такого механізму. Окрім цього, наведено та обґрунтовано аргументи щодо позиції про динамічність, функціональність і комплексність механізму протидії злочинності неповнолітніх та взаємозумовленість цих характеристик.

Констатовано, що підвищення ефективності функціонування механізму протидії злочинності неповнолітніх є злободенною та нагальною проблемою суспільства, розв'язання якої знаходиться в різних взаємопов'язаних площинах: соціально-політичній, соціально-економічній, ідеологічній, морально-психологічній та ін. Її вирішення дозволить поставити під контроль розвиток криміногенної ситуації, пов'язаної зі злочинністю неповнолітніх, створити об'єктивні основи успішної протидії, усунути та нейтралізувати причини і умови, що її породжують.

Ключові слова: неповнолітні, злочинність неповнолітніх, протидія злочинності, механізм, система, правове забезпечення, показники злочинності неповнолітніх, заходи запобігання, суб'єкти протидії злочинності неповнолітніх.

Гричанюк М. В. Механизм противодействия преступности несовершеннолетних. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – Право). – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2018.

Диссертация является одним из первых комплексных криминологических исследований механизма противодействия преступности несовершеннолетних, в процессе которого осуществлено теоретическое обобщение и предоставлено практическое видение особенностей и закономерностей его функционирования, а также сформулирован ряд концептуальных выводов, предложений и рекомендаций, направленных на достижение цели диссертационного исследования.

Под преступностью несовершеннолетних предложено понимать сложный, многомерный, социальный, исторически обусловленный негативный феномен, являющийся самостоятельным видом в структуре общей преступности со спецификой личности преступника, причин и условий, ее порождающих, а также мерам противодействия.

Под правовым обеспечением противодействия преступности несовершеннолетних предлагается понимать систему нормативно-правовых актов, обеспечивающих существование правового поля, в рамках которого непосредственно осуществляется деятельность, связанная с противодействием этому явлению.

Установлено, что современная правовая составляющая механизма противодействия преступности несовершеннолетних является разбалансированной, характеризуется отсутствием концептуальной целостности в связи с чем, обоснована необходимость расширения границ теоретического понимания и совершенствования

на системной основе практического применения правовой составляющей механизма противодействия преступности несовершеннолетних.

В результате анализа состояния преступности несовершеннолетних установлено, что, начиная с 2012 года, согласно статистическим данным, наблюдается динамичное снижение количества преступлений, совершенных несовершеннолетними или с их участием, однако удельный вес преступности несовершеннолетних в общей структуре преступности остается значительным.

Противодействие преступности несовершеннолетних представляет собой разновидность социальной системы. К элементам, ее характеризующим, следует относить: цели, задачи, субъекты, объекты, уровни, принципы, а также правовое обеспечение этой деятельности и направления совершенствования функционирования механизма противодействия преступности несовершеннолетних.

Концепция механизма противодействия преступности несовершеннолетних охватывает не только его составляющие и базовые характеристики, но и идеологию, онтологические основы и важнейшие условия построения и функционирования такого механизма. Кроме этого, приведены и обоснованы аргументы относительно позиции о динамичности, функциональности и комплексности механизма противодействия преступности несовершеннолетних и взаимообусловленности этих характеристик.

К объекту противодействия преступности несовершеннолетних, прежде всего, предложено отнести детерминанты преступности несовершеннолетних; криминогенную среду формирования личности преступника; отдельные отрицательные черты несовершеннолетних преступников.

Определен четкий перечень мер противодействия преступности несовершеннолетних и требования, необходимые для повышения эффективности применения этих мер.

Охарактеризованы субъектный состав механизма противодействия преступности несовершеннолетних с акцентом на соответствующие структурные подразделения Национальной полиции Украины. Определены основные направления совершенствования деятельности подразделений ювенальной превенции по противодействию преступности несовершеннолетних.

Отмечено, что, несмотря на достаточно разветвленную сеть субъектов противодействия преступности несовершеннолетних, ее характеризует несовершенство связей между ними, отсутствие четкой конкретизации их полномочий и недостатки нормативно-правового обеспечения реализации присущих им функций.

Предложены реальные меры по повышению эффективности функционирования механизма противодействия преступности несовершеннолетних.

Ключевые слова: несовершеннолетние, преступность несовершеннолетних, противодействие преступности, механизм, система, правовое обеспечение, меры противодействия, субъекты противодействия преступности несовершеннолетних.

Hrychaniuk M. V. Mechanism of Counteracting Juvenile Delinquency. – The qualification scientific work published as manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law (Doctor of Philosophy), Speciality 12.00.08

«Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2018.

The dissertation is a comprehensive criminological research of the mechanism of counteracting juvenile delinquency, in the course of which the author has carried out theoretical generalization and has provided a practical vision of its features and regularities, has formulated a number of conceptual conclusions, propositions and recommendations aimed at achieving the objective of the dissertation research.

The concept of the mechanism of counteracting juvenile delinquency covers not only its components and basic characteristics, but also the ideology, ontological foundations and the most important conditions for the construction and functioning of such a mechanism. Besides, provided arguments are grounded on the position on the dynamics, functionality and complexity of the mechanism of counteracting juvenile delinquency and the interdependence of these characteristics.

On the basis of the mentioned above the author has stated that the increase of the effectiveness of functioning of socio-legal mechanism of counteracting juvenile delinquency is a pressing and urgent problem of society, the solution of which is in various interconnected areas: socio-political, socio-economic, ideological, moral and psychological and others. Its solution will allow to control the development of the criminal situation associated with juvenile delinquency, to create objective grounds for a successful counteraction, to eliminate and to neutralize the causes and conditions that give rise to it.

Key words: minors, juvenile delinquency, crime prevention, mechanism, system, legal provision, indicators of juvenile delinquency, general and social measures of prevention, special and criminological measures of prevention, subjects of counteraction to juvenile delinquency.

Підписано до друку 14.11.2018 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.